

חוג פרשת השבוע במרכז בגין, לע"נ דניאלי זוננפלד**1. אור החיים במדבר לא, ג**

וידבר וגו' לאמר החלצו וגו'. צריך לדעת א' אומרו לאמר למי יאמרו. ב' אומרו החלצו וגו' למה לא צוה כסדר שאמר במלחמת עמלק ליהושע (שמות י"ז) בחר לנו אנשים כמו כן כאן היה לו לצוות לפינחס ששלח עמהם ולא לכללות העם, גם שאין דרך זה נכון כי מי מפים לדעת מי זה הוא שיזרז עצמו לצאת וכל אחד יאמר לא עלי המצוה לעשות. ג' אומרו ויהיו על מדין שהיה לו לומר וילחמו במדין כדרך אומרו (שם) הלחם בעמלק. ר' למה שינה מדברי ה' כי ה' אמר אליו נקום נקמת בני ישראל והוא אמר נקמת ה' והיה צריך לדייק מאמר ה'. ה' אומרו אלף למטה למה לא שלח כל העם לעשות נקמה בגוים הרשעים ועל מי סמך לשלוח אנשים מועטים י"ב אלף לעם רב, וצא ולמד ריבויים מטפס הנשארים שהיו שנים ושלשים אלף.

2. אברבנאל במדבר כו, נב

וידבר ה' אל משה לאמר לאלה תחלק הארץ בנחלה וגו' עד ואלה פקודי הלוי. הוקשה מאד לראשונים באיזה אופן נתחלקה ארץ ישראל האם נחלקה ל"ב שבטים בחלקים שוים והשבט שהיה רב באכלוסין היה נוטל חלקו כשבט שהיה מעט באכלוסין ויהיה זה בלי ספק עול בחק היושר האלהי והפך מה שצוה כאן לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו איש לפי פקודיו יותן נחלתו. ובסדר מסעי אמר גם כן והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחותיכם לרב תרבו נחלתו ולמעט תמעטו והקשה ג"כ לדעת הזה מה שזכר בספר יהושע שצווחו בני יוסף אליו מדוע נתת לי גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב כי איך יבקשו הפך הדין והצווי האלהי ולמה לא השיבם יהושע כה דבר ה' וכה צוה ואין בידי לתת לשבטים אלא חלקים שוים.

ואם אמרנו לברוח מזה שהיתה חלוקת הארץ לגולגולות' במספר שמות הוקשה מה שבירך יעקב ליוסף אפר' ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם שתהיה א"כ ברכה בלא תועלת ולבטלה כי אם היו גלגולות רבות בידוע שיתנו להם חלק רב. ואין יתרון בהיותם ב' שבטים מהיותם שבת אחד. ויקשה גם כן מה שנאמר בסדר מסעי זאת הארץ אשר תתנחלו אותה בגורל אשר צוה ה' לתת לתשעת המטות וחצי שמורה שלשבטים נתחלקה. ויקשה ג"כ צוחת בני יוסף מדוע נתת לי גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב וגו' כיון שלגלגולות' נתחלקה. והדרוש הזה כבר חלקו עליו במסכת בתרא פרק יש נוטלין איבעיא להו ארץ ישראל לשבטים אפליגא או דילמא לקרקפתא אפליגא.

האמנם כשיעויינו דרכי המפרשים מצאנו ראינו שני דרכים. האחד הוא דרך רש"י שכתב כאן לרב תרבה נחלתו לשבט שהוא מרובה באכלוסין יתנו חלק רב ואף על פי שלא יהיו החלקים שוים שהרי לפי רבוי השבט חלקו החלקי לא עשו זה אלא ע"פ הגורל והגורל על פי רוח הקדש לשמות מטות אבותם ינחלו אלו יוצאי מצרים שהמתים יורשים את החיים עכ"ל...

והדרך השני להרב רבי משה בר נחמן שכתב שם וכאן גם כן שהיו בדבר שני חלוקים. החלוק הראשון היה לשנים עשר שבטים שעשו מהארץ שנים עשר חלקים שוים ונטל השבט רב האכלוסין חלק שוה לשבט מעט האכלוסין. והחלק השני היה בין השבט עצמו שנתחלק חלקו בין משפחותיו בין שיהיה כפי יוצאי מצרים או כפי באי הארץ לכל אחד מדעות החולקים בזה בגמרא.

ושני הדרכים בלתי נכונים אצלי ואין ראוי לקבל אחד מהם כפי סגנון הפסוקים... ומפני זה כלו שערתי אני בזה דרך אחר והוא שבחלוקת הארץ היה ראוי שיובחנו שתי בחינות. האחד המחוז אשר בו ינתן לשבט אלקו ונחלתו. והשנית כמות הארץ שיתנו לו באותו מחוז לארכה ולרחבה. והנה הענין הראשון שהוא ביאור המחוז אשר בו יפול נחלת כל שבט ושבט ראה יתברך שיתבאר בגורל כדי שלא תפול קטטה בין השבטים בהיות המקום האחד יותר משובח מן האחר... אמנם הענין השני והוא מנחלת הארץ רוצה לומר כמות' וכמה ינתן ממנה לכל שבט באותו מחוז שנפל עליו הגורל. הנה זה לא היה מהגורל אבל היה מסור ליהושע ולא לעזר הכהן ולשנים עשר נשיאי ישראל שיראו בכל שבט רבוי אנשיו ולרב ירבו נחלתו ולמעט יתנו חלק קטן.

3. הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק

כדי להסביר את ההבדל בין עם-גורל לגוי-יעוד כדאי הוא הדבר שנעמוד על ניגוד אחר והוא הניגוד בין מחנה לעדה. התורה השתמשה בשני המונחים גם יחד ביחס לישראל. "עשה לך שתי חצוצרות כסף, מקשה תעשה אותם, והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות".

מחנה ועדה מהווים שתי תופעות סוציולוגיות שונות, שני קבוצים נפרדים שאין ביניהם שום השתתפות ויניקה הדדית. מחנה נוצר מתוך השאיפה להגנה ומתפרנס מרגש הפחד. ועדה נוצרת מתוך געגועים להתגשמות אידיאה מוסרית נהדרה ומתפרנסת מרגש האהבה. במחנה שולט הגורל שלטון בלי-מצרים, ובעדה שולט היעוד. המחנה מהווה שלב בהשתלשלות ההיסטורית של העם, וקיום הגוי מזדהה עם מציאותה של העדה.

מחנה בעצמותו ומהותו איננו מהווה תופעה מסויימת בעולמו של האדם, גם בממלכת החיה כבר מרגישים אנו בנבטי תופעה זו. גם שמה משמש המחנה כתריס בפני הפורענויות. כשפחד הדורס

תוקף פתאום את עדרי צאן ובקר, הרי הם גולשים בערבוביה שגעונית מכל הר ירוק וגבעה מדשיאה ורצים אחד לקראת משנהו; נאחזים המה בקרניהם ומתחככים בראשיהם. הפחד מוצא לו את ביטויו האינסטינקטיבי-מכני בבקשת-מחסה בקיבוץ הפרטים. סוד התלכדות הפרטים בשעת-סכנה למחנה אחד גלוי וידוע לאינסטינקט האנימלי.

גם בעולמו של האדם אין המחנה נוצר אלא מתוך הפחד. כשקיום גורלי הכרחי מבעית את בני האדם, אז היחיד תופס את אפיסת-כחו ומתחבר עם הזולת לשם הגנה והתגברות על השונא. ארגון המחנה הוא תכסיס מלחמתי. צא ולמד מה אמרה תורה: "כי תצא מחנה על אויבך". נולד הוא ממגור הכליון והאבדון, מן הפחד שהגורל מהלך עליו. מתוך המחנה בוקע ועולה העם. לכתחילה היו בני-ישראל במצרים מחנה; כשנשתחררו על ידי הקב"ה עלו לדרגת עם.

ברם, העדה קובעת ברכה לעצמה במלכות האדם ורוחו הכביר. העדה היא יצירתו הטיפוסית של האדם, שתפארת אישיותו חופפת עליו. אין העדה נוצרת בעטיים של גורמים שליליים, בשל פחד-הגורל הרודף אחרי האדם המרגיש את מסכנותו ורפיון-כחו, - אלא עקב דוחפים חיוביים. בסיס העדה הוא היעוד. עדה זוהי קבוץ יחידים בעלי עבר אחד, בעלי עתיד כללי, בעלי שאיפות משותפות, בעלי כמיהות זהות לעולם שכולו טוב וכולו נאה, בעלי יעוד יחודי ואחדותי. תחילתה של העדה תחובה במסורת-אבות וירושת-עם, בדמדומי השחר שלה, וסופה מושרש בחזון אחרית הימים משותף. בני העדה הם עדים ועל מה המה מעידים, אם לא על מאורעות שעברו ועל עתיד-פלא שעדיין לא בא! העדה כוללת לא רק את הפרטים הנוכחים החיים עכשו, אלא חובקת היא את כל אלה שחיו ושעתידים לחיות מקדם ועד אחרית הימים. המתים שהלכו לעולמם עדיין קיימים בתחום העדה, והעתידים להוולד חיים כבר ברשותה. עדה היא גוי קדוש שאינו מפחד את הגורל ושאיינו חי בעל-כרחו. מאמין הוא ביעודו וברצונו הטוב הוא מקדש את עצמו לגישומו. על קיום עם שנולד מן המחנה נכרתה ברית-מצרים, ועל קיום גוי קדוש נכרתה ברית בסיני.

4. אברנאל בראשית מט, יג

ואחרי שהשלים הכתוב לספר דברי הזקן בעניני בניו אמר כל אלה שבטי ישראל שנים עשר ר"ל עם היות שקצתם שבח וקצתם גנה את מעשיהם הנה כלם היו שבטי ישראל שבטים יוצאים מאותו גזע הנכבד וכלם היו שלמים במעשיהם ולכן קראם שבטים כי המשיל יעקב ובניו כאילן ששרשיו אי וענפיו רבי מסתעפי ממנו ונקרא הענף הגדול שבט וכל ענף יסתעף לפארו' והם המשפחות וכל פארו' תסתעף לרוב עלים והם בני המשפח' וכמו שמדרך האילן וטבעו שכשהשורש הוא טוב כל הפירות והשבטים והעלמי היוצאים ממנו הם טובי' כן היה יעקב שהוא השורש שלם וטוב ובניו שבטים ישרים וטובים.

5. מאמרי אדמו"ר הזקן, תקס"ב

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר לה' כו'. יש להבין ההפרש בין שבטים למטות ולמה כאן בפי' נדרים קוראם בשם מטות. הנה ענפי האילן נקי' בשם שבטים ע"ש שהאילן הוא עיקר ומה שמסתעף ממנו הוא רק הארה בעלמא ממנו ועדיין צריך הוא ליניקה מגופו של אילן לכך יקרא שבט והענפים הם רכים מאד וצמיחתן באילן הוא מלמטה למעלה לראש האילן כו', ובכל זאת אין המטה כן אלא הוא קשה ואינו מצטרף ליניקה מן האילן והוא עב וגס יותר מן הענף והוא כאשר יכרתו אותו מן האילן יסמכו עליו וראש צמיחתו למטה בארץ כו'...

וע"ד דוגמא זו יובן ג"כ בענין שבטי יעקב שנק' שבטי י"ה, פי' כי האבות הן הן המרכבה וכתוב לך הוי' הגדולה כו' כי אברהם אוהבי הי' באהבתו לה' בחי' מרכבה לחסד דאצי' ויצחק למדת גבורה כו', ועד"ז היו הענפים המסתעפים מהם היו כולם בחי' מרכבה לה' ולכן נק' שבטי י"ה, וידוע ענין מרכבה שהוא בחי' ביטול המציאות בלתי הרגשת עצמותו כלל ליש ודבר מה אלא הוא בתכלית הביטול למקורו כו', כמ"כ שרשי כללות הנשמות המה י"ב שבטים לבד מגופא דאילנא דלעילא שבאצי'...

וכמו שהשבט הוא רך וצומח למעלה כן היו אהבות ויראות שבנשמות כללות דשבט יעקב כו' בתכלית הפשטות הגשמיות והגסות להיות עדיין אחוזים ואחודים ביניקתם בגופו של אילן כו' (ועמ"ש בד"ה צאינה וראינה דלכן נקראו אז בנות ירושלים יראה שלם שאזי הי' להם היראה בשלימות, גם ענין רך ע"ד רך כקנה, ובמא"א אות ר"ש סמ"ב רך מצד החסד כו' דשם ע"ב ומצד הרכות והרחמים גם צדיקים נק' שושנים ע"ש שלבן רך כשושנים), ולכן צמיחתן למעלה לגבי ראשו כו', אמנם כשנשתלשלו י"ב כללים אלו לפרטי פרטיות בס' רבוא גופים מחולקים כו' אזי יקרא כל שבט בשם מטה דוקא כמשל המטה הגשמי שנתגשם מאד ונתפרד לעצמו, ולכן בפי' ויחי נקי' שבטי ישראל ובפי' במדבר נאמר מטה איש למטה כו' כמ"כ הנשמה אלקית כשהיא בגוף הגשמי מתגשמת מאד ואהבת ה' או יראת ה' היא בתכלית הגסות והעביות מפני חומר הגוף ונראה כמופרד ויש ודבר בפני עצמו ממש כו'...